

Zlatníková ambice Ferdinanda

Ferdinandovy trable se Šliky byly u konce, neboť rok 1547 nerovné rivalství nadobro ukončil. Šlikové byli zbaveni veškerých práv na Jáchymov a městu samotnému byly ponechány jen formální svobody, neboť vše zásadní schvaloval pouze královský horní hejtman. Rozhodující intervence Vídně do poměrů v Jáchymově přesto neznamenal očekávané zlepšení poměrů v mincovně, neboť produkce stříbra z jáchymovských hor už byla za svým vrcholem a v souvislosti s tímto faktem začal klesat i význam mincovny.

Kryštof Gendorf dokončil prověrky hospodaření Tunkhera, Rolla i Kempfa, čímž byla připravena pozice pro nového mincmistra, Ruprechta Puellachera (1545-1563, velbloudí hlava), který už nemohl být ovlivňován Šliky. Mincmistrovská instrukce byla stejná jako Gebhardtova z roku 1528, nebyla však již připojena zmínka o ražbě pražského groše. Měl tudíž razit tolary, půltolary a čtvrttolary ve stejné kvalitě, tedy z erfurtské hřivny o jakosti 14 lotů a 16 grénů mělo být vyraženo 8 tolarů (tolar měl vážit 29,37 g při znu 27,33 g). Dva roky nato bylo nařízeno snížit jakost tolarů na 14 lotů a 6 grénů. Současně s mincmistrem nastoupil i nový vardajn Oldřich Vogelheimer (1545-1559, jeřabinový list), který v době nepřítomnosti Puellachera značil ražby vlastní značkou. Personální změny se nevyhnuly ani dalším zaměstnancům mincovny, nejspíš z důvodu jejich přetrvávající loajálnosti ke Šlikům.

V éře mincmistra Puellachera dosáhl podle Mathesia čistý zisk z provozu jáchymovských dolů výše 930 090 tolarů. Sternbergovy údaje nás informují o nákladech na provoz dolů ve výši 1 981 736 tolarů, ale abychom se dopídili celkové výše výnosu stříbra z jáchymovských dolů potřebovali bychom znát i režii mincovny a celkovou produkci medailí, které právě dosáhly produkčního zenitu, rovněž i množství stříbra, které bylo v tomto období vyvezeno do Vídně a Norimberku. S přihlédnutím k těmto faktům odhadl Nemeškal produkci jáchymovské mincovny na 3 000 000 tolarů.

tolar bez letopočtu (mincmistr Puellacher)

tolar (1548, mincmistr Puellacher)

Během vlády Ferdinanda I. ani jedno jednání českého sněmu neproběhlo beze zmínky o problémech české mince. Stížnosti na oběh cizích méněhodnotných mincí využíval král k uplatňování požadavků na srovnání mince. Především chtěl upravit vzájemné měnové vztahy mezi českými a rakouskými mincemi. Od zvolení českým králem se snažil zajistit mimořádné postavení rakouským mincím, které prohlašoval za dobré, i když v zásadě nebyl proti zkoušení jejich jakosti. Čeští stavové nad návrhy o srovnání mince příliš neplesali, neboť preferovali, aby se v českých zemích mincovalo tak, jak „*tomu vždy bývalo*“, tedy samostatná česká měna s vedoucí úlohou pražského groše. Počátkem čtyřicátých let král formuloval přání, aby česká mince byla srovnána podle mincí rakouských, neboť pomýšlel na celoříšské měnové sjednocení. Tolar začal být ražen (1539) v obnovené pražské mincovně (váha 29,42 g při obsahu stříbra 27,37 g, tj. jakosti 0,930), ale pro obtížné zásobování stříbrem nebyla jeho

produkce příliš vysoká. Horší to bylo v Kutné Hoře, kde se obec mincířů a pregéřů bránila zavedení ražby tolaru s odvolávkou na stará privilegia, kde pochopitelně žádná zmínka o vybíjení tolaru být ani nemohla. Neplodné diskuze ukončila až hrozba krále, že by se kutnohorské stříbro nemuselo mincovat v Kutné Hoře, nýbrž v Praze. První tolar opustil kutnohorskou mincovnu v r. 1543 (váha 28,93 g, zrno 26,76 g, tj. jakost 0,925, tedy horší než jáchymovské i pražské tolary). V říjnu 1545 přikázal Ferdinand České komoře, aby k celoříšským jednáním o sjednocení mince byl vyslán jáchymovský mincmistr Ruprecht Puellacher a další oprávnění zástupci všech stavů. Vídeňských jednání (1548) se účastnil Gendorf a Puellacher, lipských (1550) Puellacher a Hlavsa z Liboslavi. Po dlouhých diplomatických jednáních stanovil augsburský mincovní řád (1551) váhu vedoucí měnové jednotky na 31,18 g, při obsahu stříbra 27,41 g, tedy jakosti 0,882. Tento „tolar“ se měl rovnat 72 krejcarům. V téže jakosti měly být raženy i půltolar, dvaceti, dvanácti, deseti a šestikrejcar, dále tříkrejcar a krejcar. Plně se tedy uplatnila rakouská krejcarová soustava, vnucená i jižním německým teritoriím, takže kontakt s grošem byl přerušen. Z celoříšského hlediska ale nebyla otázka mincovního sjednocení vyřešena. Sasko se k novému mincovnímu řádu nepřipojilo a ani v českých zemích nebyl tento mincovní řád zaveden. V dohodě mezi českými stavy a Ferdinandem (1547) se u většiny dosud ražených mincí pouze změnila váha s jakostí, které byly sníženy. Váha jáchymovského tolaru zůstala beze změny, ale jakostně byl zhoršen z původních 0,931 na 0,896. Na tuto hodnotu byl upraven i kutnohorský tolar. Po nezdařeném stavovském povstání se tlak Ferdinanda na úpravu českých mincí zvýšil a dosud nejvýznamnější česká mince to odnesla. Její devalvační úprava v roce 1547 znamenala definitivní konec pražského groše.

Mimořádně úspěšná ražba nominálně silné stříbrné mince (Sasko, Jáchymov) dostávala rakouský pokus do izolace, neboť nejenže se nepodařilo augsburský mincovní řád celoříšsky prosadit, ale své vykonala i sama existence velkého množství těchto již dříve vyražených tolarů, která pozici méně kvalitních „nových tolarů“ zhoršovala, takže jejich hodnota klesla z původních 72 krejcarů na 70 krejcarů. Celoříšská jednání o úpravě mincovního řádu neúspěšně probíhala celá padesátá léta, až byl roku 1559 opět v Augsburgu vydán nový mincovní výnos. Vedoucí mincí se stala stříbrná tolarová mince, říšský zlatník (váha 24,62 g, obsah stříbra 22,89 g, jakost 0,931), za základ byl ponechán krejcar. Raženy měly být polovina, šestina, dvanáctina, čtyřiadvacetina, třicetina a šedesátina výchozí jednotky, tj. třicetikrejcar, deseti, pěti, dva a půl, dvoukrejcar a krejcar. Po dvou letech příprav byl roku 1561 nový mincovní řád prosazen i v českých zemích. Dlouholetá snaha Ferdinanda o zavedení jednotné měnové a mincovní soustavy v celoříšském měřítku byla na krátkou dobu téměř završena (odmítlo Sasko) a české země byly definitivně připojeny k rakouskému krejcarovému systému. Původní hrubá stříbrná mince o vysoké váze, značném obsahu stříbra a dobré jakosti (tolar) byla vystřídána zlatníkem. Přes zachovanou jakost (0,931) poklesl jáchymovský tolar v podobě zlatníku o 2,58 g na váze, v obsahu stříbra o 3,87 g.

Tento už třetí pokus o srovnání zrna mince ve střední Evropě však nedopadl tak, jak si asi Ferdinand představoval. Zavedl sice ražbu jednotných mincí, které dosud neobíhaly, ale nadále povolil i ražbu drobné mince, dosud používané v jednotlivých zemích, navíc ponechal v oběhu i všechnu hrubou minci, raženou v říši na základě mincovního řádu z r. 1551. Tím se peněžní oběh nadmíru zkomplikoval. Obrovské množství mincí, jejichž oběh nový řád povoloval, přesahovalo rozlišovací schopnosti většiny obyvatel a umožňovalo tak snadný příliv zahraničních, zakázaných peněz, čímž byl u nás vyvolán nežádoucí zvýšený oběh cizí nekvalitní mince.

V 16. století byl vývoz dobrých peněz a příliv špatných s malým obsahem drahého kovu obvyklý. Nový mincovní řád měl proto nejen zavést mince shodného zrna na velkém území, ale měl především zabránit tomu, aby panovníci nebyli sváděni ke zhoršování jakosti svých mincí a tím k ochuzování vlastních obyvatel. V českých zemích měl tento jev ještě své specifické příčiny, které tkvěly v poměrně vysokém zrnu domácí mince. Z toho vyplývala její obli-

ba v okolních zemích, která vedla k jejímu masivnímu vývozu za hranice, přičemž domácí trh byl nedostatečně zásobován novými ražbami. Cizí mince, jež vnášel do země jako oběživo stále rostoucí obchod se sousedními státy, tak ničily naše hospodářství, neboť málo hodnotné mince s daleko menším obsahem drahého kovu zvyšovaly cenu zlaté mince. Obzvláště patrné to bylo v jáchymovském okrsku, kde těžili nejen domácí, ale i zahraniční kverkové. Vydobyté stříbro zde získalo podobu mince, jíž se platily výtěžky, které ovšem zahraniční kverkové odváželi s sebou. A nejen to, často vyměňovali i dobrou drobnou minci za špatnou a tou pak vypláceli horníky, pracující v jejich dolech. Kromě kverků sem přicházeli i obchodníci, kteří nakupovali zemědělské produkty a potraviny pro obyvatele saské strany Krušných hor. Ti samozřejmě také raději vyměňovali jáchymovské ražby, které měly i za hranicemi dobrý zvuk, za minci mnohem horší jakosti.

Po úmrtí Vogelheimera přišel varďajn Jiří Geitzköfler z Tyrol (1559-1563), který byl krátce i účetním jáchymovské mincovny (1564). Jeho podpis v podobě písmene G, nebo písmen I a G na způsob monogramu, nacházíme na početních penězích.

žeton Jiřího Geitzköflera (monogram)
(1562-1577, bronz)

žeton Jiřího Geitzköflera
(jiný typ; bronz)

početní peníz komorní účtárny (G)
(1564, Jiří Geitzköfler)

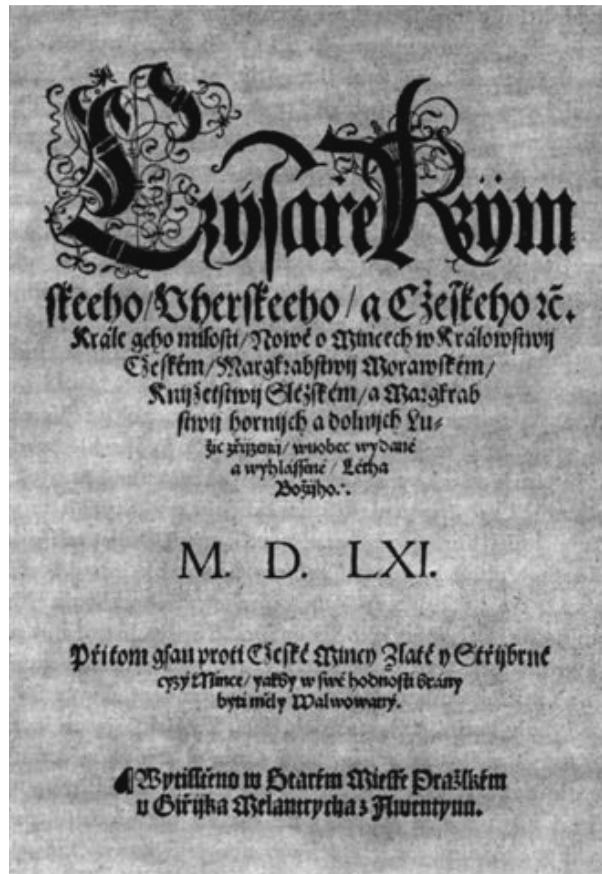

Mandátem z 6. července 1561 oznámil panovník zavedení nové mince i v českých zemích a vydal zákaz jejího falšování. Nekonečné české námitky a průtahy se zavedením nového mincovního řádu ukončila královská rezoluce, nařizující, že dnem 1. ledna 1562 vstupuje řád v platnost ve všech mincovnách. Koncem r. 1561 začala v Jáchymově příprava nové ražby a ražba sama začala asi v r. 1562. Mincovna už nemohla příliš otálet, neboť se nedostávaly peníze na výplatu mezd a výtěžků.

S ražbou nových mincí byla spojena výměna starých. Mincovní řád, vydaný Ferdinandem I., nijak nezakrýval snahu získat lacino surovinu pro mincování zlatníků, čímž ovšem odrazoval držitele zakázaných mincí, aby je odevzdávali. Obyvatelstvo se nerado zbavovalo platidel, za něž mohlo dostat v obchodním styku více než ve směnárně (mincovně). Raději nechávali peníze v oběhu, aby za ně dostali víc, a riskovali, že budou potrestáni pro nedodržování nařízení. Výměna peněz se proto protahovala a probíhala až do března 1563. Nová mince, jež měla starou nahradit, nenašla oblibu nejen u lidí, ale i zahraniční obchodníci ji odmítali brát. Dokonce zdržovala – a to bylo pro panovníka to nejhorší – placení daní. Protože úřední kurs zlatníku musel být už po třech letech snížen ze 60 krejcarů na 56, docházelo k protestům proti němu a k žádostem o opětovné zavedení tolaru jako vládní mince. Mincovní řád tak splnil jediný úkol. V zemích Koruny české zavedl měnovou soustavu, jež byla shodná se soustavou platnou v říši.

půlzlatník beze značky (mincmistr Puellacher ?)

mincovní řád Ferdinanda I. z roku 1561
(tištěný v Praze u Jiřího Melantricha)